

**Návrhy změn volebního systému do Poslanecké sněmovny:
analýza a alternativní pojetí¹**

**Mgr. Štěpán Pecháček, Ph.D.
Ing. Mgr. Jan Němec**

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

---

¹ Základem této studie je odborný článek autorů Změna volebního systému do Poslanecké sněmovny, který byl publikován v Politologické revue v červnu 2008/1

Obsah

Diskuse o podobě volebního systému v České republice	3
Substantivní změny poměrného volebního systému a české volební inženýrství.....	5
Zhodnocení voleb 2006.....	7
Vládní návrh reformy: návrat Hagenbach-Bischoffovy kvóty a bonus pro vítěze	11
Závěr.....	18

Diskuse o podobě volebního systému v České republice

Každý volební systém je vytvářen a přijímán v konkrétní sociální situaci a jeho podoba je ovlivněna okamžitým společenským klimatem. Konstrukce volebního systému ovšem ovlivňuje politický, zejména stranický systém v mnohem delším časovém horizontu. V české novodobé historii došlo po každé výrazné změně společenského zřízení k přijetí poměrného volebního systému,² který umožňuje vytvoření pluralitního politického systému. Bylo tomu tak po vzniku samostatného Československa v roce 1918 i po změně politického režimu v roce 1989. Pluralita politických sil a jejich demokratická soutěž jsou základními hodnotami, které ústavodárci vložili do základů naší demokratické tradice. Poměrný volební systém je nástrojem, který vytvoření plurality umožňuje, z toho vycházel i zástupce předkladatelů volebního zákona z roku 1990 Zdeněk Jičínský: [Zákon] „*umožňuje vytvářet nový pluralitní systém politické demokracie v Československu, [...] dává možnost, aby nově se tvořící politická struktura české a slovenské společnosti našla odpovídající výraz úměrný vlivu, síle, těch či oněch politických stran a politických hnutí ve veřejnosti, aby tento výraz měl odpovídající zastoupení v nejvyšších zastupitelských sborech*“³.

Debata o optimální podobě volebního systému pro Českou republiku znovu ožila po rozpadu Československa a vzniku samostatného českého státu, který přinesl nové státoprávní, a tedy i institucionální uspořádání a vnitropolitické podmínky. Diskuse nabrala na síle po volbách v roce 1996, kdy se stávající vládní koalici nepodařilo obnovit většinu v Poslanecké sněmovně a zároveň neexistovalo většinové opoziční uskupení, které by ji mohlo u vlády nahradit. Druhá koaliční vláda Václava Klause se při hlasování o důvěře parlamentu musela opřít o toleranci opoziční ČSSD. Celá řada okolností, včetně samotné skutečnosti menšinového postavení vládní koalice (resp. vlivem poslaneckých přesunů od počátku roku 1997 patové situace 100 : 100) v Poslanecké sněmovně, spolu s vnitřními konflikty v rámci koalice, nakonec vedly k pádu Klausova kabinetu a vzniku „poloúřednické“ vlády Josefa Tošovského.⁴

Bezprostřední diskuse, která těmto událostem následovala, se vedla především v rovině hledání způsobu zvýšení pravděpodobnosti vzniku většinové vlády z vůle Poslanecké sněmovny, v níž měly nezanedbatelné zastoupení dvě strany, které se vůči stávajícímu

---

² S ohledem na ústavní vymezení pravomocí komor českého parlamentu ve vztahu k vládě je pro stranický a politický systém ČR podstatný volební systém do Poslanecké sněmovny.

³ Vystoupení k bodu 11. programu společné schůze Sněmovny národů a Sněmovny lidu FS ČSSR, 27.2.1990, stenoprotokol dostupný na <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/024schuz/s024010.htm> [25.3.2008].

politickému establishmentu stavěly z principu odmítavě (komunisté, a do voleb v roce 1998 také republikáni). Výsledek předčasných voleb v roce 1998 a následný způsob vytvoření vlády za pomoci Smlouvy o vytvoření stabilního prostředí (tzv. opoziční smlouvy) pak tuto diskusi akceleroval. Zvláště článek VII. opoziční smlouvy, v němž se ODS a ČSSD zavázali „předložit do 12 měsíců od podepsání této dohody návrh takových úprav Ústavy a dalších zákonů, které přesněji vymezí kompetence jednotlivých ústavních orgánů, postupů při jejich ustavení, a v souladu s ústavními principy posílí význam výsledků soutěže politických stran“⁵, dal základ pro rozvinutí argumentace obou základních názorových proudů. Jádrem problému by se dalo vyjádřit jako dilema mezi důrazem především na reprezentativnost politické moci, anebo na její akceschopnost. Jde o reprezentativnost složení parlamentu, a odvozeně i vlády, jež s jeho podporou vzniká, a akceschopnost exekutivní moci, tedy vytvoření takového prostředí, které by vítězi voleb (straně či koalici) dovoľovalo realizovat volební program.

Přijatou volební reformu, která upřednostnila požadavek akceschopnosti exekutivní moci, nakonec odmítl Ústavní soud a před volbami v roce 2002 byl přijat kompromisní návrh volebního zákona, který zůstal v platnosti i pro volby v roce 2006. Problematickým rysem změn volebního systému v České republice, které byly provedeny na základě opoziční smlouvy, resp. byly vynuceny zásahem Ústavního soudu, je jejich stranická účelovost a očekávání okamžitých „příznivých“ výsledků. Volební systém ovšem není v krátkém období plně čitelný, a to ani pro voliče, ani pro politické strany. Existuje totiž určité časové zpoždění mezi implementací volebního systému a okamžikem, kdy se naplno projeví jeho dopady na volební a zprostředkovaně i stranickou hru, a to působením tzv. psychologického efektu volebního systému. Uvádí se, že je třeba přibližně trojích řádných voleb.⁶ V ČR zatím žádný volební systém tuto příležitost nedostal.

---

⁴ Šanc, D.: Menšinový koaliční kabinet V. Klause 1996-1998: vznik, charakteristivka, příčiny pádu. In: J. Němec, M. Šustková (eds.). III. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10. 9. 2006, str. 628-641. Praha, Olomouc 2006, str. 628-641.

⁵ Cit. podle Koudelka, Z.: Opoziční smlouva – nový prvek politického systému. Politologický časopis, r. 1998, č. 4, str. 462-467.

⁶ Lebeda, T.: Volební systém a voličské rozhodování. In: T. Lebeda, L. Linek, P. Lyons, K. Vlachová et al. Voliči a volby 2006. Praha 2007, str. 17.

Substantivní změny poměrného volebního systému a české volební inženýrství

U poměrného volebního systému rozlišujeme několik základních komponent, jejichž vzájemné uspořádání charakterizuje daný volební systém. Většina teoretiků⁷ se shoduje na zásadním významu následujících dvou komponent:

- volební formule, tedy matematické metody převodu hlasů na mandáty, a
- velikosti volebních obvodů.

Vedle nich bývají zmiňovány další součásti (např. zákonem stanovená uzavírací klauzule, povaha kandidátních listin, velikost voleného sboru, počet a charakter skrutinií ad.), přičemž se vede spor o to, zda se jedná o plně nezávislé proměnné, či zda v tomto případě jde o parametry, které jsou ve svém konečném důsledku fakticky závislé na dvou výše zmíněných komponentách.

Vzhledem k tomu, že většina z výše zmíněných součástí volebního systému má přímý dopad na míru proporcionality výstupu volebního systému a zároveň je možné je měnit legislativní cestou, případné volební inženýrství se zaměřuje právě na jejich modifikaci, ať už dílčí, či celkovou. To byl ostatně i případ české volební reformy z let 2000 a 2002.

Nejvýraznější změnu volebního systému předpokládal návrh přijatý na základě již zmiňované opoziční smlouvy. Výsledkem této dohody byla změna volebního zákona⁸ spočívající v přechodu od Hagenbach-Bischoffovy kvóty⁹ k modifikovanému D'Hondtovu děliteli¹⁰, dále ve zvýšení počtu volebních obvodů na 35 a v případě volebních koalic k zavedení tzv. sčítací (aditivní) klauzule¹¹. Především modifikace D'Hondtova dělitele a velký počet volebních obvodů vytvářel předpoklad pro posilování většinových prvků ve volebním systému.

---

⁷ Viz např. Lijphart, A.: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. New York 1994, str. 10-11; Sartori, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha 2001, str. 20-21; Klíma, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha 1998, str. 196; Lebeda, T.: *Hlavní proměnné proporčních volebních systémů*. Sociologický časopis, r. 2001, č. 4, str. 426.

⁸ Zákon č. 204/2000 Sb. ze dne 23. června 2000. URL: <http://www.mvcr.cz/sbirka/2000/sb063-00.pdf> [25.3.2008]

⁹ Matematická metoda Hagenbach-Bischoffovy kvóty bude podrobněji rozebrána v dalším textu.

¹⁰ D'Hondtův dělitel spočívá v postupném dělení získaného počtu hlasů řadou přirozených čísel 1, 2, 3, ... n, kde n je počet mandátů přidělovaných v obvodu. Výsledky dělení jsou potom mezi stranami seřazeny od nevyššího až do podílu, který v pořadí odpovídá počtu přidělovaných mandátů. Každá strana získá tolik mandátů, kolik má výsledků dělení v této řadě. Modifikovaný D'Hondtův systém spočíval v tom, že prvním dělitelem nebylo číslo 1, ale 1,42. Tato matematická inovace měla za cíl zvýhodnit velké strany.

¹¹ Sčítací volební klauzule platí pro volební koalice dvou a více stran, kdy pro koalici dvou stran činí volební práh 10 % hlasů, u tří stran 15 % a pro čtyři a více stran 20 % hlasů.

Při existujícím zakotvení zásady poměrnosti volebního systému v Ústavě šlo o posílení většinových prvků způsobem, který vyvolal pochyby o jejich ústavnosti. Například průměrná velikost volebního obvodu, kterou získáme tak, že celkový počet volených mandátů vydělíme počtem volebních obvodů,¹² přičemž čím nižší je výsledná hodnota, tím vyšší je tendence k disproporcionalitě volebního systému, klesla z původních 25 mandátů na hodnotu 5,71. To vedlo tehdejšího prezidenta Václava Havla k podání návrhu na zrušení některých ustanovení novelizovaného volebního zákona. Následným zásahem Ústavního soudu bylo zrušení ustanovení o počtu volebních obvodů a modifikaci D'Hondtova dělitele. Ústavní soud argumentoval tím, že „*je (...) zcela evidentní, že čl. 18 Ústavy má na mysli právě globální efekt modelů poměrného zastoupení, totiž volbu Poslanecké sněmovny podle zásad poměrného zastoupení jako celku. Pokud by zákonodárce měl na mysli odlišný efekt, musel by čl. 18 Ústavy formulovat nikoli globálně (...), ale musel by tento záměr výslovně stanovit*“¹³.

Následně tak došlo ke změně volebního zákona do dnešní podoby, tedy k uzákonění aplikace „čistého“ D'Hondtova systému, ponechána byla výše zmíněná 5% aditivní uzavírací klauzule na národní úrovni. Mandáty jsou přidělovány v rámci 14 volebních obvodů, které kopírují územní členění státu na kraje. Velikost jednotlivých vyšších územně samosprávných celků se však výrazně liší, v rámci volebního obvodu se tedy obsazuje se odlišný počet mandátů, což se promítá do celkové míry proporčnosti volebního systému. Důsledkem disproporcí ve volebním systému je skutečnost, že v budoucnu může docházet k různému volebnímu chování v jednotlivých volebních obvodech. Pravděpodobnost, že voličův hlas propadne, nebude-li volit některou z velkých stran, je ve volebně malém Karlovarském kraji poměrně vysoká, zatímco ve velkých obvodech Praze nebo Středočeském kraji toto propadnutí nehrozí. Je to tím, že přirozený práh v Karlovarském kraji je s ohledem na velikost volebního obvodu daleko vyšší, než je tomu např. ve Středních Čechách. Samotné překročení zákonem stanovené klauzule nezaručuje překročení přirozeného prahu, který může být v některých volebních obvodech mnohem vyšší.¹⁴

Jak již bylo uvedeno, naším cílem je zhodnotit parametry volebního systému navrženého platnou koaliční dohodou. Z tohoto důvodu budeme testovat různé modely, které budou popsány v další části. Nejprve se však zaměříme na zhodnocení voleb roku 2006, jejichž výsledek byl impulsem pro zahájení nové diskuse o opětovné změně volebního systému.

---

¹² Lijphart, A.: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. New York 1994, str. 11.

¹³ Ústavní soud. (2001). *Nález Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2001 č. 64/2001 Sb.* URL: <http://www.mvcr.cz/sbirka/2001/sb024-01.pdf> [25.3.2008].

¹⁴ Více viz Lebeda, T.: *Volební systém a voličské rozhodování*. In: T. Lebeda, L. Linek, P. Lyons, K. Vlachová et al. *Voliči a volby 2006*. Praha 2007, str. 33.

Zhodnocení voleb 2006

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 přes svůj patový výsledek vykazují nejpříznivější parametry co do stabilizace stranického prostředí a projevu psychologického efektu volebního systému. Nelze nicméně opomíjet dopad předvolení kampaně, která dostala – narozdíl od dřívějších voleb – výrazně bipolární charakter s ČSSD a ODS jako hlavními rivaly. Dva standardně testované ukazatele, index fragmentace¹⁵ a efektivní počet stran¹⁶, vypovídají o pokračující stabilizaci spektra politických stran v Poslanecké sněmovně. Pokud tyto indexy porovnáme s předcházejícími volbami, dostaneme následující údaje:

Tabulka 1: Indexy fragmentace a efektivní počet stran pro mandátové podíly v Poslanecké sněmovně, volby 1996-2006

Rok konání voleb	Index fragmentace	Efektivní počet stran
1996	0,75885	4,18
1998	0,73045	3,71
2002 *)	0,73725	3,81
2006	0,67705	3,09

Zdroj: vlastní výpočet na základě údajů ČSÚ.

*) Pro rok 2002 jsme oba ukazatele vypočítali způsobem, který pojímá KDU-ČSL a US jako samostatné strany, přestože tyto subjekty při volbách předložily společnou kandidátku tzv. Koalice. Získané mandáty Koalice jsme stranám přiřadili podle toho, která z nich daného kandidáta nominovala. Tento postup považujeme za metodologicky správný vzhledem k tomu, že bereme v potaz rozdělení poslaneckých křesel, nikoliv voličských hlasů, a také s ohledem na následující vývoj, kdy obě strany založily dva nezávislé poslanecké kluby.

¹⁵ Index fragmentace stranického systému (tzv. Rae index) představuje pravděpodobnost, že dva náhodně vybraní poslanci náleží k jedné straně. Vypočítá se podle vzorce

$$F_s = 1 - \sum s_i^2$$

kde s_i vyjadřuje podíl i -té strany na mandátech. Hodnota indexu se pohybuje se v uzavřeném intervalu 0-1, přičemž hodnota 0 vyjadřuje stav, kdy všichni poslanci náleží jedné straně, a hodnota indexu rovna 1 by znamenala, že každý poslanec zastupuje jinou stranu, tedy že v daném voleném orgánu působí tolik stran, kolik je poslanců. Obdobný index je možné vypočítat i pro podíly na hlasech, pro účely této práce jsme se však zaměřili hlavně na mandátovou verzi.

¹⁶ Ukazatel efektivního počtu relevantních stran (tzv. Laakso Taagepera index), vyjadřuje vztah mezi počtem politických stran ve voleném orgánu a jejich velikostí co do obsazených křesel. Index nabývá hodnot od 1 do celkového počtu všech mandátů (v případě PS PČR tedy činí maximum 200), kde minimální hodnota 1 by znamenala, že všechny mandáty získala jediná strana, maximální hodnota by pak vyjadřovala stav, kdy každý poslanec je příslušníkem jiné strany. Vzorec pro výpočet:

$$N_s = \frac{1}{\sum (s_i)^2}$$

kde s_i je podíl křesel obsazených i -tou stranou. Stejně jako je tomu u indexu fragmentace, je i efektivní počet relevantních stran možné vypočítat na základě podílu na hlasech, nikoliv podílu na mandátech.

Práce slouží výhradně pro poslance a senátory Parlamentu České republiky. Zveřejňování je možné jen se souhlasem Parlamentního institutu a autora.

Z tabulky 1 je patrné, že oba ukazatele zaznamenaly výrazný pokles jak oproti posledním volbám v roce 2002, tak i vzhledem ke všem volbám do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Teoreticky by se tedy mělo co do struktury jednat o „nejkvalitnější“ složení Sněmovny za sledované období. V praxi však vládne *de facto* menšinová vláda, resp. vláda opírající se o křehkou většinu dvou až tří nezařazených poslanců zvolených za opoziční ČSSD. Uváděné ukazatele totiž nejsou schopny obsáhnout míru spolupráce, resp. konkurence mezi stranami. Jejich trend však podle našeho názoru svědčí o existenci tzv. psychologického efektu volebního systému, kdy je při volbě ze strany voličů zohledněn vliv volebního systému na využití jejich hlasu.

Ten se projevil rovněž poklesem množství propadlých hlasů, tedy počtu voličů, kteří hlasovali pro strany, jež nepřekročily zákonem stanovenou 5% uzavírací klauzuli (viz tabulka 2).

Tabulka 2. Podíl propadlých hlasů ve volbách do Poslanecké sněmovny, 1996-2006

Rok konání voleb	Podíl propadlých hlasů
1996	11,16 %
1998	11,32 %
2002	12,55 %
2006	5,98 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě údajů ČSÚ

Důvodem snížení počtu propadlých hlasů může být jak již zmiňovaná bipolarita volebního souboje, která se projevila ostrým střetem ODS a ČSSD a racionalizací volebního chování voličů,¹⁷ tak i skutečnost, že do Poslanecké sněmovny se dostala Strana zelených, která v předchozích volbách vykazovala setrvalý nárůst podpory (Strana zelených získala ve volbách 2002 112 929 hlasů, což představovalo 2,36 % všech platných hlasů), nicméně stále zůstávala pod uzavírací klauzulí. Na malém podílu propadlých hlasů ve volbách v roce 2006 se také mohla projevit absence různých volebních seskupení nezávislých kandidátů (Sdružení nezávislých získalo v roce 2002 139 699 hlasů, tj. 2,78 % platných hlasů. Ve volbách roku 2006 nejvýrazněji uspěla strana Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté, která získala 111 724 hlasů, tj. 2,08 % všech platných hlasů).

Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že poměrně malý a oproti předchozím volbám výrazně menší počet voličských hlasů přišel vniveč. V tabulce 2 jsou ovšem započítány pouze hlasy stran, které nepostoupily do skrutinia, tedy v celostátním měřítku nepřekročily zákonem

¹⁷ Sokol, P.: České volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006. In: L. Mrklas (ed.). Parlamentní volby 2005-6 v zemích Visegrádské čtyřky. Praha 2007.

stanovený 5% práh. Odlišné výsledky získáme, když vezmeme v úvahu také hlasy stran, které do skrutinia postoupily, ale v některých obvodech vlivem působení relativně vyššího přirozeného prahu nezískaly žádný mandát. Tento údaj můžeme vzít v úvahu jako významný ukazatel disproporcionality současného volebního systému. Dvě z parlamentních stran nezískaly alespoň jeden mandát ve všech volebních obvodech. Jedná se o Stranu zelených a Křesťansko demokratickou unii – Československou stranu lidovou. Zejména u zelených je procento získaných hlasů, za které jim na úrovni volebních obvodů nebyly přiděleny žádné mandáty, značné. Straně propadlo 69,24 % všech získaných hlasů (viz tabulka 3)¹⁸.

Tabulka 3: Podíl propadlých hlasů u Strany Zelených

Kraj (volební obvod)	Počet získaných hlasů v kraji	Podíl v kraji
Hlavní město Praha	60 384	9,19 %
Středočeský	37 219	6,00 %
<i>Jihočeský</i>	<i>19 924</i>	<i>5,90 %</i>
<i>Plzeňský</i>	<i>17 090</i>	<i>5,91 %</i>
<i>Karlovarský</i>	<i>9 206</i>	<i>6,71 %</i>
Ústecký	22 616	6,03 %
<i>Liberecký</i>	<i>20 646</i>	<i>9,58 %</i>
<i>Královéhradecký</i>	<i>19 819</i>	<i>6,69 %</i>
<i>Pardubický</i>	<i>17 148</i>	<i>6,26 %</i>
<i>Vysočina</i>	<i>13 514</i>	<i>4,89 %</i>
Jihomoravský	37 771	6,20 %
<i>Olomoucký</i>	<i>18 398</i>	<i>5,51 %</i>
<i>Zlínský</i>	<i>16 224</i>	<i>5,07 %</i>
Moravskoslezský	26 528	4,34 %
Celkem získaných hlasů	336 487	100,00 %
z toho propadlých	232 969	69,24 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě údajů ČSÚ.

Poznámka: Zvýrazněny jsou volební obvody, v nichž strana nezískala žádný poslanecký mandát.

¹⁸ Je třeba uvést, že označení „propadlé hlasy“ je v tomto případě lehce zavádějící, protože do důsledku vzato, propadlými hlasy je třeba označit všechny, které se neproměnily v mandáty, a takové „zbytkové“ hlasy lze nalézt u všech stran.

U KDU-ČSL, která v celkovém počtu hlasů dosáhla výsledku velmi blízkého tomu Strany zelených, je tento poměr výrazně menší. Jedná se o 9,97 % z celkového počtu všech hlasů, které strana získala (viz tabulka 4). KDU-ČSL zjevně profitovala z relativně vysoké regionální koncentrace svého voličstva, a to zejména ve velkých moravských obvodech. Rovnoměrně rozprostřená voličská podpora naopak handicapovala Stranu zelených. Jsou to právě výrazné rozdíly mezi přirozenými volebními prahy u jednotlivých obvodů, vyplývající z jejich odlišné velikosti, které způsobují disproporce stávajícího českého volebního systému do Poslanecké sněmovny.

Tabulka 4: Podíl propadlých hlasů u KDU-ČSL

Kraj (volební obvod)	Počet získaných hlasů v kraji	Podíl v kraji
Hlavní město Praha	31 820	4,84 %
Středočeský	30 207	4,87 %
Jihočeský	27 630	8,18 %
Plzeňský	16 338	5,65 %
Karlovarský	4 723	3,44 %
Ústecký	8 365	2,23 %
Liberecký	9 131	4,23 %
Královéhradecký	19 893	6,72 %
Pardubický	24 023	8,77 %
Vysočina	33 587	12,16 %
Jihomoravský	67 865	11,14 %
Olomoucký	27 609	8,26 %
Zlínský	41 663	13,02 %
Moravskoslezský	43 852	7,18 %
Celkem získaných hlasů	386 706	100,00 %
z toho propadlých	38 557	9,97 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě údajů ČSÚ.

Zvýrazněny jsou ty volební obvody, v nichž strana nezískala žádný poslanecký mandát.

Toto srovnání vypovídá o nejednoznačném působení stávajícího volebního systému na menší politické strany a o výrazné podreprerentaci zejména Strany zelených. Tvrzení o nedostatečné reprerentaci zelených podporuje hodnota indexu reprerentace, kterou získáme tak, že

vydělíme podíl získaných hlasů podílem získaných mandátů. Hodnota 1 znamená vyrovnanou reprezentaci, čím více se index snižuje pod tuto hodnotu, tím větší je podreprezentace strany, a naopak.¹⁹ U Strany zelených činí tento index 0,48 (viz dále tabulka 6). Právě tato disproporce, spolu s patovým výsledkem voleb, vedla zástupce stran nové vládní koalice k začlenění změny volebního systému do koaliční dohody a následně i do programového prohlášení vlády.

Vládní návrh reformy: návrat Hagenbach-Bischoffovy kvóty a bonus pro vítěze

Koaliční dohoda v části týkající se úpravy volebního systému vytváří závazek koaličních stran zvýšit poměrnost stávajícího volebního systému: „Upravíme volební systém tak, aby garantoval vyšší míru proporcionality (Hagenbach-Bischoff) a garantoval vítězi voleb tzv. volební prémii v rámci přerozdělení mandátů v druhém skrutiniu, o jejíž podobě bude vedena diskuse.“²⁰ Zvýšení poměrnosti volebního systému je tedy cíl, pro jehož naplnění je možné nalézt různé prostředky. Koaliční strany však ve své dohodě postulují, že prostředkem dosažení větší poměrnosti je zavedení Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Hagenbach-Bischoffova kvóta byla v českém prostředí používána po více než deset let, od změny volebního systému v 90. letech minulého století.

Systém volební kvóty obecně představuje počet hlasů, které musí kandidující strana obdržet pro získání jednoho mandátu. Lze jej obecně hodnotit jako systém relativně zaručující poměrnost počtu získaných mandátů k poměru získaných hlasů. Kvótu získáme tak, že počet odevzdaných hlasů vydělíme počtem přidělovaných mandátů: $Q = \frac{V}{S}$. Zde se jedná o tzv.

Hareovu kvótu. Strana získá tolik mandátů, kolikrát je kvóta obsažena v počtu hlasů, které strana získala. Důsledkem tohoto způsobu přidělování mandátů je skutečnost, že se nerozdělí všechny mandáty.

Pro zvýšení možnosti přidělení většího množství mandátů hned v prvním skrutiniu se pro potřeby snížení kvóty počet mandátů navyšuje. Hagenbach-Bischoffova kvóta navyšuje počet přidělovaných mandátů o jeden: $Q = \frac{V}{(S+1)}$. Jmenovatel se tedy zvyšuje, podíl snižuje

¹⁹ Srov. Lebeda, T.: Volební systém a voličské rozhodování. In: T. Lebeda, L. Linek, P. Lyons, K. Vlachová et al. Voliči a volby 2006. Praha 2007, str. 18-19.

²⁰ Koaliční smlouva mezi ODS, KDU-ČSL a SZ, 2006, URL: http://www.ods.cz/docs/dokumenty/3koalici_smlouva.pdf [25.3.2008].

a kvóta má tak šanci častěji se „otočit“ v počtu získaných hlasů. I přes tuto úpravu nicméně nebývají v praxi přiděleny všechny mandáty. Při aplikaci Hagenbach-Bischoffovy formule pro volby do Poslanecké sněmovny byly zbylé mandáty rozdělovány ve druhém skrutiniu. Zbývající hlasy se stranám převáděly do tohoto skrutinia a mandáty byly rozdělovány na celostátní úrovni. Další možností, jak rozdělit nepřidělené mandáty v rámci metody volební kvóty je metoda nejvyššího zbytku (mandát získá strana, která má nejvyšší počet nevyužitých hlasů).

Vedle návratu Hagenbach-Bischoffovy kvóty koaliční dohoda i programové prohlášení vlády zmiňují zavedení tzv. volební prémie pro vítěze, což by bylo v našem volebním systému naprostou novinkou. Ostatně ani v jiných zemích není tento prvek příliš rozšířen. Volební prémie pro vítěze voleb, tzv. mandátový bonus nebo většinová prémie,²¹ je spíše zřídka používaným způsobem jak zaručit sestavení stabilní vlády v systému poměrného zastoupení. Jedinou evropskou zemí, která tento model využívá s přímým dopadem na sestavování vlády, je dnes Itálie.

Itálie byla nucena v první polovině 90. let reagovat na dlouhodobou nestabilitu vládních koalic, která mimo jiné souvisela i s používáním poměrného volebního systému. Volební reforma z roku 1993 nahradila poměrný volební systém systémem kombinujícím většinové a poměrné zastoupení. Podle tohoto zákona bylo v obou komorách parlamentu voleno 75 % křesel pomocí systému relativní většiny a zbylých 25 % podle proporční formule, jejímž smyslem bylo částečně kompenzovat disproporce většinové složky. Současně s touto změnou došlo ke změně struktury politických stran, respektive k jejich sdružování do předvolebních aliancí. Vznikly tak výrazné bloky na pravici a na levi, které však nebyly vnitřně sourodé, ale byly složeny z heterogenních politických stran.²² Tímto systémem se volilo v letech 1994, 1996 a 2001.

V roce 2005 prosadila vládní koalice v čele se Silviem Berlusconi novelu volebního zákona, jejíž podstatou bylo zrušení kombinovaného volebního systému a jeho nahrazení poměrným volebním systémem. U voleb do dolní komory v podobě prosté Hareovy volební kvóty, zbylé mandáty byly rozdělovány na základě metody nejvyššího zbytku, u voleb do horní komory v podobě D'Hondtova dělitele využívaného na úrovni volebních krajů. Zásadní změnou konstrukce volebního zákona však bylo zavedení tzv. mandátového bonusu. Volební zákon z roku 2005 obsahuje ustanovení, podle kterého má vítězný subjekt v dolní komoře nárok na získání 340 ze 630 mandátů, tedy 54 %, a v horní komoře má nárok na získání 55 % mandátů v rámci obvodu (regionu). Zavedení mandátového bonusu předpokládá existenci předvolebních bloků, a to především při volbách do dolní komory. Rozdělování mandátů v rámci regionů při volbě do horní komory však nezaručuje shodnou vítěznou sestavu v obou

²¹ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků. Praha 2001, str. 18.

komorách, což s ohledem na odpovědnost vlády vůči parlamentu jako celku představuje potenciální komplikaci, a zároveň umožňuje zastoupení regionálně výrazné strany. Jak následující vývoj ukázal, ani tato úprava volebního systému stabilitu vlády nepřinesla a Prodiho vláda, která jako první požívala výhody mandátového bonusu, vydržela jen něco málo přes rok a půl, přičemž celé období bylo poznamenáno vleklými krizemi. Naplno se v tomto případě potvrdila skutečnost, že *„přednosti většinové prémie mohou snadno zmařit strany, které spojí síly jen proto, aby získaly bonus, a jakmile je po volbách, vrátí se k předchozím rozbrojům“*²³.

Pokud analyzujeme výše uvedený popis základních parametrů volebního systému navržených koaliční dohodou, pak zjistíme, že jejich účinek může být protichůdný: volební prémie může zásadním způsobem snižovat poměrný efekt Hagenbach-Bischoffovy kvóty. V případě modelu využívaného pro volby do italské dolní komory lze konstatovat, že poměrný efekt fakticky destruuje.

Počátkem srpna 2008 tedy české Ministerstvo spravedlnosti předložilo několik možných variant úpravy volebního systému, z nichž by se dále mělo vybírat a na základě tohoto užšího výběru následně vypracovat detailní zákonná úprava. Stručná charakteristika principů fungování předložených variant (některé varianty mají navíc dvě modality, celkem tedy bylo předloženo devět návrhů) je následující:²⁴

1) Skotská varianta

Mandáty ve sněmovně by se rozdělovaly ve dvou skupinách. V takzvaném prvním skrutiniu na úrovni volebních krajů, ve druhém skrutiniu na celostátní úrovni. Krajských mandátů by bylo 175, celostátních 25. Při rozdělení celostátních mandátů by byl zvýhodněn vítěz voleb tím, že by mandáty získával podle jiného klíče než ostatní strany. Pro výpočet mandátů vítězné strany by sloužil takzvaný D'Hondtův dělitel – řada po sobě jdoucích přirozených čísel (1,2,3,4...). U ostatních stran by byla jako dělitel použita řada čísel zvyšujících se vždy o dvě, nebo řada čísel zvyšujících se vždy o tři.

2) Řecká varianta

Počítá také se dvěma skrutinii. V prvním kole by se hlasy rozdělily na úrovni volebních regionů takzvanou Hagenbach-Bischoffovou metodou, která byla v Česku používána do roku 1998 a vede k přísněji poměrnému rozdělení mandátů než současný systém. Zbytek hlasů by

²² Katz, R. S.: Electoral Reform in Italy: Expectations and Results. Acta Politica, r. 2006, č. 41, str. 285-299.

²³ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků. Praha 2001, str. 20.

podle první alternativy připadl celostátně vítězné straně. Druhou možností je, že by zbytkové hlasy "posbírali" vítězové v jednotlivých volebních regionech.

3) Varianta tvrdého bonusu

Nejjednodušší způsob, jak zajistit bonus pro vítěznou stranu. Celostátní vítěz voleb by ve druhém skrutiniu získal devět až 15 mandátů navíc. V prvním skrutiniu by se při použití horní hranice (bonus 15 mandátů) rozdělovalo 185 mandátů. Stranám by se přidělovaly na úrovni volebních regionů D'Hondtovou metodou, tedy podobně, jako je tomu nyní.

4) Polská varianta

Kromě pětiprocentní hranice pro vstup do sněmovny zavádí ještě druhou klauzuli, například 25 procent. Její překročení by bylo podmínkou pro vstup do druhého skrutinia, kde by se rozdělil předem určený počet celostátních mandátů (například 30). Mandáty v první skupině (pod 25 procent) by se přidělovaly D'Hondtovou metodou na úrovni volebních regionů. Strany se ziskem nad 25 procent by si podle stejného klíče rozdělily celostátní mandáty.

5) Italská varianta

Vítězný politický subjekt by bez ohledu na počet získaných hlasů obdržel minimálně 51 procent všech mandátů v Poslanecké sněmovně (102 mandátů), pokud by jich nezískal ve skutečnosti více. Zbylých 98 křesel by si rozdělily ostatní strany na úrovni volebních regionů podobným systémem jako nyní, tedy D'Hondtovou metodou. Tento volební systém podle Ministerstva spravedlnosti nejvíce odměňuje vítěze, zároveň ale obvykle vede ke vzniku předvolebních koalic.

6) Nizozemská varianta

Počítá s jediným celorepublikovým volebním obvodem, z něhož jsou vypočteny podíly mandátů pro jednotlivé strany. Přidělování mandátů konkrétním kandidátům se děje na nižší úrovni. Zvýhodnění vítěze voleb je zajištěno opět ve druhém skrutiniu. Podle první alternativy by vítěz dostal tvrdý bonus zhruba deseti mandátů. Další možností je zavedení takzvaného degresivního bonusu, který by se snižoval podle získaného procenta hlasů. Systém podle Ministerstva spravedlnosti přináší vysokou míru proporcionality, při použití degresivního

---

²⁴ Popis variant převzat ze zprávy ČTK, Varianty změn volebního zákona podle ministerstva spravedlnosti, URL: http://www.ceskenoviny.cz/index_view.php?id=326959 [2.9.2008].

bonusu pro vítěze umožňuje vznik stabilních vlád, ale brání přílišnému zvýhodnění silného vítěze.

Jako alternativní model budeme posuzovat následující:

7) Uplatnění D'Hondtova dělitele v rámci jednoho volebního obvodu.

Model vychází z nejjednodušší možné modifikace současného volebního systému. Je zachován matematický model přidělování mandátů pomocí D'Hondtova dělitele, území celého státu by přitom nově tvořilo jeden volební obvod pro přidělování mandátů stranám. Přidělování mandátů v rámci stran a samotný průběh voleb, včetně sestavování kandidátních listin, by mohl zůstat na úrovni stávajících volebních obvodů. Existence jediného volebního obvodu pro přidělování hlasů zvyšuje poměrný efekt D'Hondtova dělitele, především však omezuje disproporci mezi stávajícími volebními obvody. U tohoto modelu neuvažujeme možnost dvou skrutinií, tedy tzv. vyrovnávajícího skrutinia, které je běžné v některých zemích.

V následující části naší práce se zaměříme na modelování volebních výsledků jednak podle parametrů navržených Ministerstvem spravedlnosti, a dále podle alternativního modelu. Cílem této analýzy je stanovit, zda ministerstvem předložené varianty volebního systému povedou k větší poměrnosti, a zároveň, zda umožní sestavit stabilní vládní koalici. Volební zisky stran, které v roce 2006 překročily 5% uzavírací klauzuli, jsme převedli na mandáty podle výše uvedených modelů²⁵ a zisky stran v Poslanecké sněmovně vyjádřili v relativních hodnotách (viz tabulka 5).

Tabulka 5: Projekce volebních výsledků do Poslanecké sněmovny v roce 2006 podle uvažovaných modelů:

	Kandidující strana				
	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
Podíl hlasů	35,38	32,32	12,81	7,22	6,29
Podíl mandátů	40,5	37,0	13,0	6,5	3,0
Varianta					
Skotská 1	40,0	33,5	13,0	7,0	6,5

²⁵ Jako vstupní data jsme použili hypotetické přepočty hlasů z voleb 2006 na mandáty podle nových variant, které přinesla česká média, např. Ihned, 12.8.2008: Revoluce ve volbách: Vláda má 9 nových variant systému, URL: <http://domaci.ihned.cz/c1-26372760-revoluce-ve-volbach-vlada-ma-9-novych-variant-systemu> [2.9.2008]

Práce slouží výhradně pro poslance a senátory Parlamentu České republiky. Zveřejňování je možné jen se souhlasem Parlamentního institutu a autora.

Skotská 2	41,5	32,5	12,5	7,0	6,5
Řecká 1	42,5	33,5	12,5	7,0	6,5
Řecká 2	41,0	35,0	12,5	6,0	5,5
Tvrdý bonus	43,5	33,5	12,0	5,5	5,5
Polská	43,5	39,5	10,0	5,0	4,5
Italská	51,0	30,0	9,8	5,0	4,5
Holandská 1	41,0	33,0	13,0	7,0	6,0
Holandská 2	39,5	33,5	13,0	7,5	6,5
D'Hondt	38,0	34,5	13,5	7,5	6,5

Pro naše účely je vhodné takto dosažené výsledky srovnat na základě indexu reprezentace. Hodnota indexu rovna 1 znamená reprezentaci podílem mandátů přímo úměrným podílu hlasů, hodnoty menší než 1 signalizují, že podíl mandátů je nižší než podíl hlasů (podreprezentace strany), u hodnoty větší než jedna je tomu naopak (nadreprezentace).

Tabulka 6: Index reprezentace podle jednotlivých modelů

	Kandidující strana					
	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	rozptyl
Skutečnost	1,14	1,14	1,01	0,90	0,48	0,05958
Varianta						
Skotská 1	1,12	1,04	1,01	0,97	1,03	0,00242
Skotská 2	1,17	1,00	0,98	0,97	1,03	0,00532
Řecká 1	1,20	1,04	0,98	0,83	0,87	0,01730
Řecká 2	1,16	1,08	0,98	0,83	0,87	0,01538
Tvrdý bonus	1,23	1,04	0,94	0,76	0,87	0,02549
Polská	1,23	1,22	0,78	0,69	0,32	0,11853
Italská	1,44	0,92	0,76	0,69	0,71	0,07834
Holandská 1	1,16	1,02	1,01	0,97	0,95	0,00541
Holandská 2	1,12	1,04	1,01	1,03	1,03	0,00146
D'Hondt	1,07	1,07	1,05	1,04	1,03	0,00022

Index reprezentace vykazuje nejvyrovnanější hodnoty (nejnižší rozptyl) při použití D'Hondtova dělitele a rozdělování mandátů mezi strany v jednom celostátním obvodu.

V tomto případě není žádná ze stran, které překročily zákonem stanovenou 5% uzavírací klausuli, podreprezentována (toto kritérium naplňuje ještě – a jedině – varianta „holandská 2“). Nadreprezentována je vždy vítězná strana (vliv bonusu pro vítěze, u námi předložené alternativní varianty se jedná o přirozený bonus pro vítěze, který je vlastní fungování volebního systému), s výjimkou jediného případu („italská“ varianta) i druhá nejsilnější strana. Nejčastěji podreprezentovaná je naopak čtvrtá nejsilnější strana, a to vždy, s výjimkou varianty „holandská 2“ a námi předložené alternativy.

Toto zhodnocení míry reprezentace jednotlivých stran – navíc pouze těch, které překročily zákonem stanovenou uzavírací klausuli – však nepostačuje k zhodnocení proporcionality volebního systému jako takového. Za tímto účelem jsme vypočítali další běžně testované indexy proporcionality volebního systému – indexy Loosemore-Hanby a Least Squares²⁶ – a méně často D'Hondt index a alternativní RR index²⁷.

²⁶ Loosemore-Hanby index se vypočítá podle vzorce

$$D = \frac{1}{2} \sum |v_i - s_i|$$

vzorec pro výpočet Least Squares indexu je následující:

$$LSq = \sqrt{\frac{1}{2} \sum (v_i - s_i)^2}$$

U obou výpočtů proměnná v_i udává podíl na hlasech a s_i podíl na mandátech i -té strany. Oba indexy nabývají hodnot od 0 do 100, kde hodnota 0 znamená absolutní proporcionalitu a 100 naopak extrémní disproportionality volebního systému.

²⁷ D'Hondtův index fakticky udává maximální dosaženou hodnotu indexu reprezentace v daném volebního systému, tedy

$$H = \max \frac{s_i}{v_i}$$

kde proměnná s_i udává podíl na mandátech a v_i podíl na hlasech i -té strany. Pokud tedy usilujeme o minimalizaci nadreprezentace, pak by se hodnota tohoto indexu měla co nejvíce shora blížit 1.

RR index pracuje s tzv. reálnými zbytky. Jedná se o sumu všech reálných zbytků všech stran vyjádřenou v procentech. Výstup volebního systému je tím proporcčnější, čím nižší je reálný zbytek (srov. Lebeda, T.: Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření volební proporcionality. Sociologický časopis r. 2006, č. 4, str. 657-681). Vzorec pro výpočet je následující

$$RR = \sum \left(v_i - \frac{s_i}{\max \frac{s_j}{v_j}} \right)$$

proměnná v_i udává podíl na hlasech a s_i podíl na mandátech i -té strany a hodnota ve jmenovateli zlomku je fakticky identická s hodnotou výše zmíněného D'Hondt indexu, tedy maximální dosažená hodnota indexu reprezentace v daném volebním systému. Více viz Lebeda, T.: Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření volební proporcionality. Sociologický časopis, r. 2006, č. 4.

Tabulka 7: Indexy proporcionality volebního systému podle jednotlivých modelů

<i>Index</i> <i>Varianta</i>	Loosemore- Hanby	Least Squares	D'Hondt index	RR index
Skutečnost	9,98	5,72	1,14	12,15
Skotská 1	6,19	3,79	1,12	10,58
Skotská 2	6,5	4,66	1,17	14,40
Řecká 1	8,29	5,48	1,20	16,54
Řecká 2	8,29	4,84	1,16	13,66
Tvrký bonus	9,29	6,22	1,23	18,57
Polská	15,29	8,79	1,23	18,57
Italská	15,46	11,67	1,44	30,22
Holandská 1	6,48	4,36	1,16	13,66
Holandská 2	5,97	3,49	1,12	10,58
D'Hondt	5,98	3,00	1,07	6,41

Zdroj: vlastní výpočet na základě údajů ČSÚ.

Poznámka: Zvýrazněny jsou nejnižší hodnoty indexů mezi sledovanými modely.

Při značném zjednodušení interpretace daných ukazatelů lze říci, že čím nižší hodnota daného indexu (u D'Hondt indexu hodnota nejvíce se blížíci 1), tím vyšší míra proporcionality daného volebního systému. Jak je patrné z tabulky 7, s výjimkou Loosemore-Hanby indexu (kde však je rozdíl oproti variantě „holandská 2“ minimální) takovou hodnotu pro výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 vykazují sledované indexy pro model uplatňující D'Hondtův dělitel za existence jediného celostátního volebního obvodu.

Závěr

Hypotézu pro naši analýzu jsme si nestanovili sami, ale vycházeli jsme z teze obsažené v koaliční dohodě (viz výše). Pro testování vztahu mezi poměrností volebního systému a Hagenbach-Bischoffovou metodou kombinovanou s volební prémie jsme použili deset modelových příkladů přepočtu volebních výsledků z roku 2006 – devět předložených Ministerstvem spravedlnosti k posouzení a alternativní model uplatňující D'Hondtův dělitel (toto odchýlení od koaliční dohody a vládního prohlášení, které výslovně zmiňuje opětovné zavedení Hagenbach-Bischoffovy kvóty, jsme si dovolili i s ohledem na to, že některé

ministerské varianty – např. „skotská“, která spolu s „řeckou“ a „nizozemskou“ postoupila do užšího výběru vlády – rovněž toto ustanovení nerespektují.)

Pro posouzení poměrnosti volebního systému jsme nejprve použili index reprezentace. Ten vykazuje nejvyrovnanější hodnoty, tedy nejvyšší míru poměrnosti zastoupení jednotlivých stran, které překročily zákonem stanovenou 5% uzavírací klauzuli, při použití D’Hondtova dělitele a přidělování mandátů mezi strany v jediném celostátním obvodu. Dále jsme provedli výpočty indexů poměrnosti volebního systémů Loosemore-Hanby, Least Squares, D’Hondt a RR. U tří z těchto ukazatelů dosahovala hodnoty vypovídající o nejvyšší míře proporcionality varianta D’Hondtova dělitele uplatněného při rozdělení mandátů v rámci jediného celostátního obvodu, u čtvrtého z nich – Loosemore-Hanby – tato varianta zaznamenala druhý nejprůzračnější výsledek. U ostatních sledovaných modelů se hodnota indexu a pořadí mezi námi uváděnými variantami poměrně výrazně různila.

Dalším důležitým testem pro funkčnosti poměrného volebního systému je možnost sestavení většinové vlády. Jak jsme uvedli již v úvodní části našeho článku, současná sněmovna je z pohledu měřitelných indexů nejstabilnější sněmovnou v dosavadní historii. Přesto vládne fakticky menšinová vláda. Testovali jsme proto, zda jednotlivé uvažované modely změny volebního systému mohou přinést stabilní většinu pro stávající vládní koalici:

Tabulka 9: Srovnání počtu poslaneckých mandátů vládní koalice ODS, KDU-ČSL a SZ podle alternativních návrhů a podíl mandátů jednotlivých stran v koalici (v %)

	Koalice	ODS	KDU-ČSL	SZ
skutečnost	100	81,0	13,0	6,0
Skotská 1	107	74,8	13,1	12,1
Skotská 2	110	75,5	12,7	11,8
Řecká 1	108	78,7	11,1	10,2
Řecká 2	105	78,1	11,4	10,5
Tvrký bonus	109	79,8	10,1	10,1
Polská	101	86,1	9,9	4,0
Italská	121	84,3	9,8	7,4
Holandská 1	108	75,9	13,0	11,1
Holandská 2	107	73,8	14,0	12,2
D’Hondt	104	73,1	14,4	12,5

Uvedené údaje ukazují, zejména v porovnání s indexem reprezentace stran, že využití volební prémie stojí do jisté míry v opozici vůči principu poměrnosti volebního systému. Při použití D'Hondtova dělitele získáme nejvyrovnanější hodnoty, pokud jde o index reprezentace, a zároveň nejnižší většinu pro koaliční strany. Tato většina je však nejvyváženější, pokud jde o zastoupení jednotlivých stran. Naopak systém s nejméně vyrovnanými indexy reprezentace vytváří nejvyšší koaliční většinu. Tato většina ovšem stojí na nejsilnější straně, zastoupení ostatních stran je podhodnoceno.

Je nepopiratelnou skutečností, že veškeré změny volebního systému působí jako celek, navzájem ovlivňují i další, třebaže nezměněné komponenty. Při očekávání dopadu změny je dále třeba počítat s časovým zpožděním využívání mechanického efektu změny, která může dočasně vést k rozkolísanosti stranického systému. Klima chronických pokusů o změnu volebního systému navíc neumožňuje zakotvení vnitrostranických a mezistranických mechanismů spolupráce. Také tento aspekt by měl být při plánovaných změnách volebního systému brán v úvahu.